

Enheten för naturvård

Gräsholmen SE0110382

Bevarandeplan för Natura 2000-område

(enligt 17 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.)

Inledning

Bevarandeplanen är det dokument som beskriver vilka mål som ska uppnås i bevarandet av ett Natura 2000-område och som anger vilka bevarandeåtgärder som planeras. I bevarandeplanen beskrivs vilka förutsättningar som krävs för att de utpekade arterna och livsmiljöerna ska upprätthålla s.k. gynnsam bevarandestatus. Det har betydelse för tillämpningen av regelverket om Natura 2000-områden.

BEVARANDEPLANDatum
2017-06-12Beteckning
511-18571-2017

Namn	Gräsholmen	Areal	6,4 ha
Natura 2000-kod	SE 0110382		
Kommun	Upplands-Bro		
Bevarandeplan fastställd av Länsstyrelsen	2007-02-05		
Bevarandeplan reviderad av Länsstyrelsen	2017-06-12		
Områdestyp och status	SAC-område enligt art- och habitatdirektivet		
Ägarförhållanden	okänt		

Ingående livsmiljöer enligt art- och habitatdirektivet

Tabell 1. Livsmiljöer.

Livsmiljökod	Livsmiljöns namn	Areal (ha)	Andel (%)
3130	Ävjestrandsjöar (3130)	5,1	80

* Prioriterad livsmiljö – bevarandet bedöms ha hög prioritet inom EU.

Ingående arter enligt art- och habitatdirektivet

Denna art finns upptagen i bilaga 2 till EU:s art- och habitatdirektiv och skyddas därmed av Natura 2000-reglerna. I denna bevarandeplan nämns även andra arter än de som är skyddade av Natura 2000-reglerna. Dessa arter har inte samma lagliga skydd såsom eventuella arter i tabell 2.

Tabell 2. Arter.

Artens kod	Svenskt namn	Vetenskapligt namn
1940	*Småsvalling	<i>Alisma wahlenbergii</i>

* Prioriterad art – bevarandet bedöms ha hög prioritet inom EU.

Bevarandesyfte för Gräsholmen

Bevarandesyftet och beskrivningen av livsmiljö och art nedan utgör den beskrivning som ska upprättas i enlighet med 17 § förordningen om områdesskydd m.m. (FOM). Tillsammans med bevarandemål och bevarandeåtgärder i denna plan utgör de underlag som visar hur myndigheterna behöver arbeta för att motsvara kraven i 16 § FOM.

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12

Beteckning
511-18571-2017

Det övergripande syftet med Natura 2000-området är att bidra till att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för de i området utpekade arterna och livsmiljöerna. I Gräsholmen är arten småsvalting (1940) det prioriterade värdet. Arten förekommer i Mälaren i två kluster – ett runt Gräsholmen och ett längs Ekerös sydöstra strand. Flera av lokalerna är utpekade som Natura 2000-områden.

Prioriterade åtgärder för området är upprättande av någon typ av formellt skydd och/eller avtal, samt den skötsel som framgår av tabell 3. Se även kursiverad text under rubriken ”Bevarandeåtgärder med tidsplan”.

Bevarandemål för Gräsholmen

Att bidra till gynnsam bevarandestatus för den i området utpekade arten och livsmiljön uttrycks i detta område i följande mål.

Ävjestrandsjöar (3130)

- Arealen Oligo-mesotrofa sjöar med strandpryl, braxengräs eller annuell vegetation på exponerade stränder skall bibehållas.
- Det ska finnas en naturliknande vattenståndsvariation som skapar en variation av strandmiljöer med hög biologisk mångfald. Den hydrologiska regimen ska motsvara god status. Detta mål hänvisar till vattenförvaltningens utvärderingssystem enligt HVMFS 2013:19¹ med avseende på vattenståndsvariation i sjöar.
- Strandzonen ska präglas av en återkommande störning i strandzonen med periodvis blottlagda stränder och en ettårig kortskottsvegetation (t ex vågerosion, ishyvling, bete etc).
- Halten av näringsämnen ska vara naturligt intermediär (mesotrof), och får lägst motsvara god status. Detta mål hänvisar till vattenförvaltningens utvärderingssystem enligt HVMFS 2013:19¹ med avseende på relevant kvalitetsfaktor växtplankton.
- Vass och/eller annan högre vattenvegetation, slingor och flytbladsvegetation ska förekomma sparsamt.
- De typiska arterna vekt braxengräs, strandpryl m.fl. skall kunna fortleva på lång sikt och helst öka i populationsstorlek och utbredning.

***Småsvalting (1940)**

- Populationen av småsvalting ska vara livskraftig.
- Vass ska inte förekomma alls, eller bara i mycket liten omfattning.
- Artens livsmiljö ska bibehållas och vara i ett gynnsamt tillstånd.

¹ Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten.

BEVARANDEPLANDatum
2017-06-12Beteckning
511-18571-2017**Beskrivning av området**

Natura 2000-området Gräsholmen ligger i den nordöstra delen av Mälaren, ca. 8 kilometer nordväst om Bro och 30 kilometer nordväst om Stockholms tätort i Upplands-Bro kommun. Gräsholmen är i första hand utvalt till Natura 2000-nätverket p.g.a. förekomsten av arten småsvalting.

Gräsholmen, liksom många av öarna norr om, utgör toppar av Uppsalaåsen. Denna ö-kedja är en åsrygg som börjar sticka upp ur vattnet och som omformas av vågor och strömmar. Natura 2000-området består av grunt vatten utanför öns södra udde, vid ett sund mot Malhuvud på Munsö. Genom sundet går en farled, huvudsakligen trafikerad av fritidsbåtar. Lastfartyg trafikerar farleden om än med låg frekvens, bland annat från grustaget vid Löten på norra Munsö. På Gräsholmen ligger ett tjugotal sommarhus. Mellan sommarstugetomterna växer mest gles, gräsrik tallskog. I de strandnära delarna vid Natura 2000-området har skogen tätat till snårig blandskog. Längst i söder finns en sandrevl där grunt vatten sträcker sig långt ut i sundet. Stranden norr om reveln på öns västra sida är långgrund och håller på att växa igen med ett brett vassbälte. Här har tidigare hållits öppet som badplats.

Beskrivning av art och livsmiljö**Ävjestrandsjöar (3130)**

Vattenområdet utanför Gräsholmen består av denna livsmiljö. De vassfria, strandnära områdena i anslutning till rullstensåsen hyser för svenska sötvatten ovanliga och artrika växtsamhällen. Här finns en blandning av eutrofa och oligotrofa vattenväxter. Arter som noterades vid inventeringar 1996 och 2000 är: Strandpryl, styvt- och vekt braxengräs, höstlånke, hårsärv, gräsnete, hårslinga, sköldmöja, vattenpest och ålnate.

Det vattenintag för trädgårdsbevattning som utförs i viken kan fortsätta, och de tillfälliga sommarbryggorna ses inte som ett hot för livsmiljön eller arten.

***Småsvalting (1940)**

Småsvalting är en flerårig undervattenväxt som växer helt under vattenytan på 2 till 35 dm djup, vanligen rikligast mellan 5 och 15 dm. Den växer främst på sandiga bottnar, men kan även växa på steniga och leriga bottnar i såväl sött som svagt bräckt vatten. Småsvalting är konkurrenssvag och gynnas troligen av måttligt strandbete som håller undan vassarna. Växten är självbefruktande och alla växter i ett bestånd är genetiskt lika. Därför kan en liten miljöförändring slå ut en hel lokal med småsvalting.

Småsvalting var 2005 känd från 18 lokaler i Sverige som är fördelade enligt följande: AB-län – 7; C-län – 2; BD-län – 9. Endast ett par av lokalerna hyser många individer, medan resten endast innehåller ett mindre antal individ.

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12

Beteckning
511-18571-2017

På flera av lokalerna har antalet individ minskat mycket kraftigt de senaste åren, delvis utan synlig orsak.

Småsvaltingen är endemisk för Östersjöområdet och förekommer, förutom i Sverige, utmed finska Bottenvikskusten och kring St. Petersburg i Ryssland. Småsvalting är rödlistad i Sverige (liksom i alla andra länder där den förekommer) och 2015 placerad i kategorin Sårbar (VU). Det finns ett åtgärdsprogram särskilt framtaget för småsvalting med förslag på artinriktade åtgärder.

Gräsholmen är en individrik lokal för grässvalting. En skattning av totalantalet plantor som gjordes 2013 var ca 25 000. Arten förekommer i två dellokaler, vid sandreveln i söder och i ”viken” i vassen på västra sidan. År 2013 fanns de flesta plantorna på västra sidan. Småsvalting har inventerats vid Gräsholmen vid upprepade tillfällen under de senaste 20 åren. Från sex år, 2000, 2005-2008 och 2013 finns räkningar med fast metodik. Antalen har varierat kraftigt och antalsvariationerna i de båda dellokalerna har inte följt varandra. Under 2005-2008 fanns flest plantor vid sandreveln. 1998 uppskattade man att bestånden uppgick till 9000 exemplar vid sandreveln och 7000 exemplar på västra sidan. År 2000 var antalen mycket låga, framför allt vid sandreveln. Det var sannolikt orsakat av erosion orsakad trafik med snabbgående passagerarfärjor på rutten Kungsängen – Birka gick i sundet mellan Gräsholmen och Malmhuvud mellan 1997 och 2001. Vad som i övrigt orsakat antalsvariationerna är svårt att utvärdera.

Vågsvall från vanlig fritidsbåttrafik förefaller inte påverka småsvaltningens bestånden i lika stor grad.

Småsvaltingen förekommer även strax norr om Gräsholmen i Natura 2000-området Norra Björkfjärden.

Utvecklingsområden

I området finns partier som har potential att utvecklas till Natura 2000-livsmiljö. I dagsläget finns dock inte de för livsmiljöerna utmärkande strukturer och processer i tillräckligt hög utsträckning.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt

En komplett lista är inte möjlig att upprätta. Här listas ett urval hot som i det här området bedömts mest relevanta.

Ävjestrandsjöar (3130)

- Minskad vattenståndsamplitud till följd av regleringen av Mälaren.
- Övergödning.

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12

Beteckning
511-18571-2017

***Småsvalting (1940)**

- Stark vågpåverkan orsakad av båttrafik. Störst påverkan har snabbgående fartyg
- Expansion av vass och andra konkurrenskraftiga vattenväxter. Problemet är störst på Gräsholmens långgrunda västsida
- Utsläpp av eutrofierande ämnen. Det bör undersökas om eutrofering via sommarstugornas avlopp utgör problem.
- Muddring.
- Utbyggnad av bryggor.
- Slitage från intensivt badande.
- Försämrade vattenkvalitet. Problemen med övergödningen i Mälaren utgör hot här.
- Minskad vattenståndsamplitud p.g.a. regleringen av Mälaren. Ett varierande vattenstånd missgynnar nämligen vassbildande växter.

Bevarandeåtgärder med tidsplan**Gällande regler**

Enligt 7 kap 28 a § miljöbalken (MB) krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön eller störa utpekade arter i ett Natura 2000-område som har förtecknats enligt 7 kap 27 § MB. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändig för skötseln och förvaltningen av området. Alla Sveriges Natura 2000-områden utgör dessutom riksintressen (enligt 4 kap MB), vilka ska beaktas vid prövning av ärenden och planläggning.

Strandskydd gäller enligt 7 kap 13-18 §§ MB inom Natura 2000-området. Inom strandskyddat område är viss typ av exploatering förbjuden, t.ex. uppförande av ny byggnad. Undantag från förbudet gäller t.ex. byggnader som behövs för de areella näringarna och som måste finnas inom strandskyddat område.

Småsvalting är fridlyst enligt 7 § Artskyddsförordningen (2007:845).

Behov av ytterligare reglering

För att säkerställa gynnsam bevarandestatus behöver formellt skydd i någon form utredas vidare.

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12Beteckning
511-18571-2017

Tabell 3. Förslag till skötselåtgärder för Gräsholmen. Åtgärder i kursiv är prioriterade.

Livsmiljö/art	Åtgärd	Tidsplan
Ävjestrandsjöar (3130)	Ingen åtgärd utöver vad som gäller för småsvaltingen.	
*Småsvalting (1940)	<i>Enligt åtgärdsprogrammet för småsvalting.</i> <i>Röjning av vass är mycket angelägen på den västra sidan av Gräsholmens sydspets. Vassröjning på den norra och västra sidan av ön skulle förmodligen gynna etableringen av fler bestånd.</i>	Omgående och sedan regelbundet

Bevarandetillstånd i dag

Tabell 4. Bevarandetillstånd hos ingående livsmiljö och art.

Livsmiljö/art	Bevarandetillstånd
Ävjestrandsjöar (3130)	Gynnsamt.
*Småsvalting (1940)	Gynnsamt.

Inventeringar i området och andra referenser

Länsstyrelsen i Stockholms län, 2001. *Småsvalting i Mälaren – bestånden i Asknäsviken/Sandudden, Gräsholmen, Hermete och Lundhagsbadet*. Rapport 2001:07.

Naturvatten i Roslagen AB. *Inventering av småsvalting i Mälaren 2005*. Rapport 2005:22.

Naturvårdsverket. Art- och naturtypsvisa vägledningar (www.naturvardsverket.se).

Naturvårdsverket, 2005. *Åtgärdsprogram för bevarande av Småsvalting (Alisma wahlenbergii)*. Rapport 5499.

BEVARANDEPLANDatum
2017-06-12Beteckning
511-18571-2017**Karta**

Livsmiljöernas sifferkoder i kartan och dokumentet är korrekta liksom namnen i dokumentet. Livsmiljöernas namn i kartan kan dock vara felaktiga.

Begreppet ”naturtyp” i kartan är synonymt med livsmiljö i resten av dokumentet.

